

“Sizler de Unutmayın Beni Türkiye’deki Kardeşlerim”: Yeniden Doğmak Dizisi ve Duygu Politikası

“Don’t Forget Me My Brothers in Turkey”:
Yeniden Doğmak Series and Politics of Affect

Seçkin SEVİM

Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi,
Film Tasarımı ve Yönetimi Bölümü
seckinsevim75@gmail.com
0000-0001-5992-8645

Bilgen AYDIN SEVİM

Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi,
Görsel İletişim Tasarımı Bölümü
bsevim@sakarya.edu.tr
0000-0002-3799-1173

Araştırma & Yayın Etiği

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş,
iThenticate yazılımı ile taranmış,
araştırma yayın ve etiğine aykırılık tespit edilmemiştir.

Research & Publication Ethics

This article was reviewed by at least two referees,
a similarity report was obtained using iThenticate, and
compliance with research/publication ethics was confirmed.

CC BY-NC 4.0

Bu makale [Creative Commons Attribution-NonCommercial License](#)
altında lisanslanmıştır.

This paper is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial License](#)

Copyright ©

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Sakarya/TÜRKİYE

Sakarya University, Institute of Social Science,
Sakarya/TURKEY

Atıf/Citation

Sevim, Seçkin , Aydın Sevim, Bilgen . "Sizler de Unutmayın Beni Türkiye’deki Kardeşlerim”: Yeniden Doğmak Dizisi ve Duygu Politikası”. Akademik İncelemeler Dergisi 17 / 2 (Ekim): 327-345.
<https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.1152589>

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Date Received: 01.08.2022
Kabul Tarihi/Date Accepted: 01.10.2022
Yayın Tarihi/Date Published: 15.10.2022

ISSN: 1306-7885

E-ISSN: 2602-3016

Cilt/Volume: 17 | Sayı/Issue: 2 |
Yıl/Year: 2022 (Ekim/October)

“Sizler de Unutmayın Beni Türkiye’deki Kardeşlerim”¹: *Yeniden Doğmak* Dizisi ve Duygu Politikası

Öz

Bulgaristan, 1984-1985 kışında Türk azınlığa karşı yürüttüğü asimilasyon politikalarını had safhaya vardırıır. Halterci Naim Süleymanoğlu’nun 1986 yılında Türkiye’ye iltica etmesi, Bulgaristan-Türkiye ilişkilerini iyice gerginleştirir. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), 1987 yılında Bulgaristan’ın asimilasyon politikalarını konu edinen *Yeniden Doğmak* dizisini yayınlamaya başlar. Kızlarını geride bırakarak Türkiye’ye göç eden parçalanmış bir ailenin hikâyesini ön plana çıkaran dizi, Türk halkının milliyetçi duygularını harekete geçirerek iki ülke arasında diplomatik bir krize yol açar. Bulgaristan’la yapılan pazarlıklar sonucu, hikâyenin ilham kaynağı olan Aysel Özgür’ün serbest bırakılması karşılığında dizi yayından kaldırılır. *Yeniden Doğmak* dizisi aracılığıyla yaratılan duygusal atmosfer, Bulgaristan’ın Türk azınlığa karşı yürüttüğü asimilasyon politikalarının hem ulusal hem de uluslararası ölçekte tartışılmasını sağlar. Televizyonun ve dramının gücünden yararlanarak gerçekleştirilen bu proje, aslında kitlelerin duygularını manipüle eden politik bir etkinliktir. Dönemin Başbakanı Turgut Özal, tüm siyasi kariyeri boyunca iktidarını tıpkı çağdaşları Ronald Reagan ve Margaret Thatcher gibi duygu politikaları ile sürdürmeye çalışmıştır. Bu çalışmanın amacı, Özal’ın Bulgaristan’daki Türk azınlık konusunda yürüttüğü duygu politikasını *Yeniden Doğmak* dizisi ekseninde incelemektir. Nitel bir perspektifle yürütülen çalışmada, dizinin anlatı analizi gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede, duygulanımsal medya iktidarına ve duygunun ideolojiden çok daha önemli bir rolü olduğuna vurgu yapan Brian Massumi’nin argümanlarından yola çıkılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Yeniden Doğmak*, Duygu Politikası, Turgut Özal, Bulgaristan, Türk Azınlık.

“Don’t Forget Me My Brothers in Turkey”: *Yeniden Doğmak* Series and Politics of Affect

Abstract

Bulgaria brought its assimilation policies against the Turkish minority up to an extreme level in the winter of 1984-1985. Weightlifter Naim Süleymanoğlu's asylum in Turkey in 1986 further strained the relations between Bulgaria and Turkey. The Turkish Radio and Television Corporation (TRT) began broadcasting the TV series *Yeniden Doğmak* in 1987, which is about Bulgaria's assimilation policies. Bringing to the fore the story of a broken family who immigrated to Turkey by leaving their daughter behind, the series stimulated the nationalist feelings among the Turkish people, which caused a diplomatic crisis between the two countries. As a result of the negotiations with Bulgaria, the series was cancelled in exchange for the release of Aysel Özgür, who is an inspiration to the story. The emotional atmosphere created through the TV series *Yeniden Doğmak* enabled the assimilation policies of Bulgaria against the Turkish minority to be discussed on both national and international scale. This project realized by using the power of television and drama is actually a political activity that manipulates the emotions of the masses. The Prime Minister of the time, Turgut Özal tried to maintain his power with the politics of affect throughout his political career just like his contemporaries Ronald Reagan and Margaret Thatcher. The aim of this study is to examine Özal's policy of affect regarding the Turkish minority in Bulgaria in the axis of the TV series *Yeniden Doğmak*. In the study carried out from a qualitative perspective, the narrative analysis of the series was realized. In this framework; the arguments of Brian Massumi, who emphasized the affective media power and the fact that affect plays a much more important role than ideology, are the starting point of view.

Keywords: *Yeniden Doğmak*, Politics of Affect, Turgut Özal, Bulgaria, Turkish Minority.

Giriş

“Duygu kavramı başından itibaren politik yönelimlidir.”

(Massumi, 2019, 8)

Bulgaristan hükümetinin 1984-1985 kışında Türk azınlığa karşı yürüttüğü “zorla kendi içinde eritme siyaseti” nedeniyle Bulgaristan’la Türkiye arasında ciddi bir bunalım baş gösterir (Zürcher, 1995, 439). Dönemin Başbakanı Turgut Özal ve Anavatan Partisi

(ANAP) hükümeti, Bulgaristan’daki olayların başlangıcında “bekle-gör” politikasıyla hareket etmeyi tercih eder (Yılmaz, 2008, 72). Özal, ilerleyen günlerde “Biz meseleyi daha ziyade diyalogla, münasebetlerimizi bozmadan çözmeye çalıştık. Cumhurbaşkanının fikri de odur. Hadise birden alevlenmiştir. Dikkatli olmak mecburiyetindeyiz” (Yılmaz, 2008, 74) şeklindeki yatıştırıcı açıklamalarıyla diplomatik bir çözüm arayışı içinde olduklarını ortaya koyar. Bulgar yetkililer geri adım atmayınca tansiyon yükselir. Buna karşılık Özal ve ANAP hükümeti giderek daha sert ve kararlı bir tutum benimser (Yılmaz, 2008, 76). Özal, 1986 yılında “Bulgaristan’da Türk Varlığı ve Türk Kültürü” isimli serginin açılışında “Bulgarlar’ın boğazlarını sıkmaya devam edeceğiz” açıklamasıyla hükümetin değişen dış politikasını açığa vurur (Yılmaz, 2008, 75-76).

Politikacıların başlangıçtaki diplomatik yaklaşımının aksine Türkiye’de gerek sağ gerek sol tandanslı basın, olaylarla ilgili ajitatif bir dil kullanır. *Tercüman*, 10 Şubat 1985 tarihli baskısında Bulgaristan’daki olaylara dikkat çekmek için sansasyonel bir manşet atar: “Yüzlerce Türk İntihar Etti”. *Milliyet* ise 25 Şubat 1985 tarihli sayısında attığı başlıkla resmî makamlar tarafından yürütülen acımasız bir asimilasyon faaliyetine dikkat çeker: “Bulgarlar Türk Kadınlarını Kısırlaştırıyor”. Bulgaristan ile Türkiye arasındaki kriz derinleştikçe basının dili de sertleşir. *Tercüman*, 4 Nisan 1986 tarihinde şu manşetle yayımlanır: “Türkler Zehirli İğnelerle Öldürülüyor”.

Özal, Türk basınının Bulgaristan’a yönelik kışkırtıcı üslubunun yarattığı atmosferi kendi amaçları doğrultusunda kullanır. Bu konuda karşısına çıkan ilk fırsat Naim Süleymanoğlu olur. Bulgaristan’da doğan Süleymanoğlu, o yıllarda henüz genç yaşta olmasına rağmen birçok başarıya imza atmıştır. Süleymanoğlu, Türk isimlerinin yasaklanması nedeniyle Naum Şalamanov adıyla Bulgaristan’ı temsilen 1986 yılında katıldığı Avustralya’daki Dünya Halter Şampiyonası sırasında Türk Büyükelçiliği’ne sığınır (Yılmaz, 2008, 128). Türkiye’ye iltica talebinin kabul edilmesinden sonra yeniden Naim Süleymanoğlu adını alır (“Naim Süleymanoğlu’nun Kaçış Hikâyesi”, 6 Aralık 2019). Bu süreçte Başbakan Turgut Özal önemli bir rol oynar. Süleymanoğlu’nun iltica hikâyesi ve sonraki yıllardaki sportif başarıları, Özal’ın ve ANAP hükümetinin Bulgaristan’a karşı elde ettiği diplomatik bir üstünlüğe dönüşür. Süleymanoğlu, Özal’ın siyasi kariyerinin en verimli propaganda malzemelerinden biri olur.

Özal, Bulgaristan’la Türkiye arasında yaşanan krizde inisiyatifi tamamen ele geçirmesini sağlayan ikinci fırsatı bizzat yaratır. Yapımcılığını TRT’nin üstlendiği *Yeniden Doğmak* dizisinin 1987 yılı sonunda yayına girmesi, iki ülke arasındaki ilişkilerde bir dönüm noktası olur. Uzun bir süredir basında yazılıp çizilenler ve Naim Süleymanoğlu’nun iltica hikâyesi, Türk halkını Bulgaristan’ın asimilasyon politikaları konusunda fazlasıyla duyarlı bir hâle getirmiştir. Dizi, böyle bir atmosferde ve Türkiye’de televizyon yayıncılığı alanında TRT’nin tekel olduğu bir dönemde yayınlanmaya başlar. Kızları Aysel’i Bulgaristan’da rehin bırakarak Türkiye’ye göç etmek zorunda kalan Özgür ailesinin hikâyesi, kısa sürede Türkiye’nin en önemli gündem maddesi hâline gelir. Yatılı okullardan kışlalara, hastanelerden kahvehanelere kadar her yerde *Yeniden Doğmak* dizisi konuşulur (Çokum, 2013). Diziyi bu kadar ilgi çekici kılan, Aysel’in hikâyesinin gerçek olmasıdır. Dizinin 13 Aralık ve 20 Aralık 1987’de yayınlanan 1. ve 2. bölümleri büyük bir ilgiyle izlenir. TRT, 3. bölümün “teknik bir arıza sebebiyle” yayınlanmayacağını ilan edince kamuoyunda büyük bir infial uyanır (SÇ, 20 Temmuz 2022). Aslında bu göstermelik mazeretin arkasında başka bir gerçek yatmaktadır: Bulgar makamları, Bulgaristan’ın itibarını zedelediği gerekçesiyle Türk hükümetinden dizinin yayından kaldırılmasını talep etmiştir (SÇ, 20 Temmuz 2022). Türkiye, önce bu isteği geri çevirir; ancak daha sonra pazarlık masasına oturulur (SÇ, 20 Temmuz 2022). Bulgar ve Türk

makamları arasında yapılan görüşmeler sonucunda dizinin yayından kaldırılmasına ve karşılığında Bulgaristan'da rehin tutulan Aysel'in serbest bırakılmasına karar verilir (SÇ, 20 Temmuz 2022). 30 Aralık'ı 31 Aralık 1987'ye bağlayan gece özel bir uçakla Türkiye'ye getirilen Aysel'in ülkesine ve ailesine kavuşması TRT ekranlarından canlı olarak izlenir ("Rahmetli Turgut Özal", 20 Temmuz 2022). Dizideki hüznü final, gerçek hayatta yerini mutlu bir sona bırakır. Televizyonun ve dramının gücünden yararlanarak gerçekleştirilen bu proje, aslında Türk halkının milliyetçi duygularının harekete geçirildiği politik bir etkinliktir.

Brian Massumi (2019, 47), *Duygu Politikası* adlı çalışmasında özellikle Ronald Reagan yönetimindeki Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) verdiği örneklerle dönemin en güçlü iletişim aracı olan televizyonun yarattığı "duygulanımsal medya iktidarı"² olgusuna vurgu yapar. Bu iktidar biçimi, iletişimin gücünü kullanarak kitleleri yönlendirmenin yeni yoludur: "Birey iktidarın kancasına hisler yoluyla takılır, sonra iktidar da misinayı çeke çeke, bireyi aldanarak rıza gösterdiği, kendisine uygun görülen role doğru sürükler" (Massumi, 2019, 99). Massumi (2019, 47), duygunun ideolojiden çok daha önemli bir kavram olduğuna ve eski tip ideolojilerin yerine ikame edildiğine dikkat çeker. Bu argümanlar, ABD'yi yakından tanıyan bir politikacı olarak 12 Eylül 1980 Askerî Müdahalesi sonrası oluşturulan "steril" siyasi atmosferde kendi duygu politikalarını hayata geçiren Özal'ın siyasi iletişim dilini de tanımlar niteliktedir. Massumi'nin argümanlarından yola çıkılan bu nitel çalışmada, Özal'ın Bulgaristan'daki Türk azınlık konusunda yürüttüğü duygu politikası, *Yeniden Doğmak* dizisinin anlatısı ekseninde analiz edilmektedir. Bu çerçevede cevabı aranan sorular şunlardır:

1. Türkiye'de 1980'li yıllardaki duygulanımsal medya iktidarının özellikleri nelerdir?
2. Özal, *Yeniden Doğmak* dizisi aracılığıyla nasıl bir duygu politikası yürütmüştür?
3. *Yeniden Doğmak* dizisindeki duygulanımsal anlatının özellikleri nelerdir?
4. *Yeniden Doğmak* dizisi kitle psikolojisini nasıl etkilemiştir?

1. Literatür Taraması

1.1. Bulgaristan'daki Türk Azınlığa Yönelik Asimilasyon Politikaları

Bulgaristan'ın Türk azınlığa yönelik asimilasyon politikaları, Demir Perde ülkeleri arasına katılmasından sonra da sürmüştür. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) desteğini arkasına alan Bulgar Komünist Partisi, Türk azınlığa karşı 1984 yılının aralık ayında "Yeniden Doğuş" (Soya Dönüş) olarak adlandırılan bir asimilasyon süreci başlatır (Demirhan, 2019a, 253). Türk azınlığın artan nüfusunu demografik bir tehdit olarak gören Bulgaristan hükümetinin amacı, homojen bir ulus yaratma idealini hayata geçirmektir (Demirhan, 2019b, 333; Demirhan, 2019a, 253). Türkleri zorla Bulgarlaştırmaya kararlı olan hükümet, bu duruma tarihî bir kılıf hazırlar (Şimşir, 1986, 13). Bulgaristan'daki Türk azınlığın aslında Osmanlı döneminde Türkleştirilmiş Bulgarlar oldukları iddiasıyla psikolojik bir savaş başlatılır (Şimşir, 1986, 13). Türklerin isimlerini kendi istekleriyle değiştirmeyeceklerini anlayan hükümet zor kullanma yoluna gider (Şimşir, 1986, 14). 1984-1985 kışında ülke çapında yürütülen askerî bir operasyonla Türk azınlığın direnişi kırılarak Bulgar isimleri zorla kabul ettirmeye çalışılır. Türk isimlerinin Bulgar isimleri ile zorla değiştirilmesi, Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığın varlığını inkâr etmek için bir zemin oluşturur (Demirhan, 2019a, 253). İsim değiştirme kampanyasını millî ve dinî ritüellerin yasaklanması izler (Demirhan, 2019a, 253). Türkçe eğitim veren kurumlar kapatılır; toplu taşıma dâhil çok sayıda mekânda Türkçe konuşulması yasaklanır; Türkiye'den yayın yapan radyoların dinlenmesi engellenir; Türkiye'de basılmış kitap, gazete ve dergilerin Bulgaristan'a girişine izin verilmez

(İnginar, 2010, 40). Türk azınlığın haklarını savunmaya yönelik her türlü çaba bölücülük olarak yaftalanır (aktaran Demirhan, 2019b, 333). 1984-1985 kışındaki olaylar sırasında 140 kişi öldürülür; 400 kişi Belene Kampı'na gönderilir; binlerce kişi ağır işlerde zorla çalıştırılır ve aileler sürgün edilir (Kurtuluş, 2019, 129).

Türk Hükümeti, Bulgaristan'daki Türklere yönelik baskılar nedeniyle 22 Şubat 1985 tarihinde Bulgaristan'a ilk notayı verir ("1985", 2005, 4/153). Baskıların devam etmesi üzerine 4 Mart 1985 tarihinde Bulgaristan'a ikinci bir nota veren Türkiye, göç anlaşması için çağrıda bulunur ("1985", 2005, 4/154). Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığa yönelik politikaları protesto etmek amacıyla 21 Mart 1985 tarihinde İstanbul'da bir gösteri düzenlenir ("1985", 2005, 4/156). Türkiye, 10 Nisan 1985 tarihinde verdiği üçüncü nota ile diyalog kurma konusundaki ısrarını dile getirir; ama Bulgaristan'da Türk azınlık bulunmadığı şeklinde bir cevap alır ("1985", 2005, 4/155, 157).

1984 yılının sonlarında başlayan zorunlu isim değiştirme, millî ve dinî ritüellerin yasaklanmasına ilişkin baskı, şiddet ve psikolojik savaş unsurlarını içeren uygulamalar, 1989 yılında büyük bir göç hareketiyle noktalanır (Hacısalihoğlu ve Hacısalihoğlu, 2012, 12-13). Bulgaristan devlet başkanı Todor Jivkov, Türk azınlığın şiddetli direnişi üzerine Türk makamlarına sınırı açmaları talebinde bulunur ("1989", 2005, 4/279). Dönemin Başbakanı Turgut Özal, bu çağrıya "Bizim sınırlarımız her zaman açıktır." diye karşılık verir ("1989", 2005, 4/279). 1989 yılının mayıs, haziran, temmuz ve ağustos aylarında 300.000'den fazla Türk kökenli Bulgaristan vatandaşı Türkiye'ye göç eder ("1989", 2005, 4/279).

1.2. Turgut Özal'ın Siyasi Kariyeri

Bulgaristan'la Türkiye arasındaki ilişkilerin inişli çıkışlı bir seyir izlediği 1980'ler, Türkiye'de Başbakan Turgut Özal'ın liderliğindeki Anavatan Partisi'nin iktidarda olduğu yıllardır. İstanbul Teknik Üniversitesi Elektrik Mühendisliği mezunu olan Özal, 1950'li yılların başında bir süre Elektrik İşleri Etüt İdaresi Genel Müdürlüğü'nde çalıştıktan sonra ABD'ye giderek Teksas Teknoloji Üniversitesi'nde ekonomi alanında ihtisas eğitimi alır (Zürcher, 1995, 511). Bu gidiş, Özal'ın ABD'yi ilk uzun süreli ziyareti olur. İkincisi 1970'li yıllarda gerçekleşir. Özal, 12 Mart 1971 Muhtırası'ndan sonra Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) müsteşarlığı görevinden ayrılır (Zürcher, 1995, 511). 1971-1973 yılları arasında uluslararası arenanın önde gelen finans kuruluşlarından Dünya Bankası Sanayi Dairesi'nde danışman olarak hizmet verir (Zürcher, 1995, 511). Özal'ın ABD'deki eğitim ve iş deneyimi; Amerikan yaşam tarzını, piyasa ekonomisini ve Amerikan tarzı siyaseti yakından gözlemlemesi için ona gereken imkânı verir. 1950'li yıllardaki ilk ziyaretinde İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan demografik patlama ve ekonomik refah dönemine; 1970'li yıllardaki ikinci ziyaretinde ise Vietnam Savaşı (1 Kasım 1955-15 Mayıs 1975), 1973 Petrol Krizi, Watergate Skandalı (1972-1974) ve Bretton Woods sisteminin çöküşü (1973) gibi ekonomik ve siyasi krizlere yakından tanık olur. Bu tanıklık, siyasal iletişim dilinin etkili kullanımı ve kitle psikolojisi konusunda Özal'ın bir tür eğitimden geçmesini sağlar. Özal, Türkiye'ye döndüğünde gerek iş yaşamında gerek siyasi kariyerinde ABD'deki gözlem ve deneyimlerinden geniş ölçüde yararlanır. Türkiye'nin en büyük sermaye gruplarından biri olan Sabancı Holding'te üst düzey yöneticilik yapar (Zürcher, 1995, 511).

Özal'ın siyasi macerası da bu dönemlerde başlar. 1977 Genel Seçimleri'nde Millî Selamet Partisi'nden (MSP) İzmir milletvekili adayı olarak gösterilir; ancak seçilemez. 12 Eylül Askerî Müdahalesi'nden önceki son hükümet olan Süleyman Demirel'in kurduğu azınlık hükümetinde bir teknokrat olarak yer alır. Türkiye'de neoliberal ekonomik düzenin

miladı olarak kabul edilen 24 Ocak Kararları'nın mimarlarından birisi olur. Özal; yirmi yıldır Türk siyasetine yön veren Süleyman Demirel, Bülent Ecevit, Alparslan Türkeş ve Necmettin Erbakan askerî müdahale sonrasında siyasetten men edilince ortaya çıkan boşluğu çok iyi değerlendirir. Askerî oligarşinin örtük onayı ile kurulan ANAP, çoğunluğun desteğini kazanır. Özal, eski siyasetçilerin ve siyasi partilerin yasaklı olduğu 6 Kasım 1983'te yapılan seçimlerde %45.14 oranında oy alarak Türkiye Cumhuriyeti'nin on dokuzuncu başbakanı olur (Zürcher, 1995, 411). Bu seçim başarısında ANAP'ın dört farklı siyasi eğilimi kendi bünyesinde toplaması etkili olmuştur: “[L]iberalizm, güçlü İslamcı çağrışimleri olan bir muhafazakârlık, milliyetçilik ve refah devletçiliği” (aktaran Öniş, 2004, 8). ANAP'ın amblemine gönderme yapan “Arım Balım Peteğim” şarkısı eşliğinde yürütülen siyasal iletişim kampanyası da bu başarıda önemli rol oynar³. Özal, geniş halk kitlelerine kendi dilleri ile hitâp eder; onları “orta direk” olarak isimlendirir (Zürcher, 1995, 412). Kitleler, bir taşra kentinden çıkıp başbakanlığa kadar yükselen Özal'ı kendilerinden biri olarak görür (Zürcher, 1995, 412). Özal; küçük esnaf, sınıf atlamak isteyen gecekondü çevreleri ve köylüler için bir idol hâline gelir (Zürcher, 1995, 412).

ANAP, 25 Mart 1984 tarihinde yapılan yerel seçimlerde %41.52 oranında oy alarak yaklaşık beş ay önce gerçekleştirilen genel seçimlere göre %3.62 oranında bir düşüş yaşasa da seçimlerden birinci parti olarak çıkar (Zürcher, 1995, 413). 6 Eylül 1987'de gerçekleştirilen halk oylaması sonucunda %49.76 “Hayır” oyuna karşılık %50.24 “Evet” oyu alan yasaklı liderlerin siyasete dönüş yolu açılır (Zürcher, 1995, 414). Yapılan referandum sonucunda yasaklı liderlerin siyasete dönmesi kıl payı bir farkla kabul edilince 1988 yılının Kasım ayında yapılması gereken seçimler ani bir erken seçim kararı alınarak 1987 Kasım'ına çekilmiş; böylelikle muhalefete toparlanma süresi verilmemiştir. Özal; 1987 Genel Seçimleri öncesinde hayat pahalılığı, işsizlik, yolsuzluk, rüşvet ve yakınlarının karıştığı itibarsızlaştırıcı dedikodularla karşı karşıya kalır. Eski Devlet Bakanı İsmail Özdağlar, rüşvet aldığı iddiasıyla yargılanıp iki yıl hapse mahkûm edilir (“1986”, 2005, 4/183). Savcılık, Özal'ın kızı Zeynep Ekren'e otomobil armağan edilmesi nedeniyle soruşturma başlatır (“1986”, 2005, 4/189). 1987 yılının Eylül ayına gelindiğinde dolar 1000 lira sınırını aşarken enflasyon %52.5'e ulaşır (“1987”, 2005, 4/225-226). Maliye ve Gümrük Bakanı Ahmet Kurtcebe Alptemoçin tarafından 1987 yılındaki konsolide bütçe açığının 1 trilyon 127 milyar düzeyinde olduğu açıklanır (“1987”, 2005, 4/212). 1987 yılının sonunda Türkiye, dış borçlarını ödemekte zorlanan bir ülke hâline gelir (Kumcu ve Pamuk, 2001, 143). 29 Kasım 1987'de yapılan erken genel seçimde oyların %36.31'ini alan ANAP, seçim sisteminin değiştirilmesi sayesinde TBMM'deki salt çoğunluğunu korumayı başarır (Zürcher, 1995, 415). 1983 Seçimleri ile 1987 Seçimleri arasındaki %8.83'lük oy farkından yola çıkılarak aradan geçen dört yılda Özal'ın ve ANAP hükümetinin ciddi bir itibar kaybı yaşadığını söylemek mümkündür.

1980'li yıllarda Bulgaristan'la Türkiye arasındaki sorunlarla boğuşan Özal'ın siyasi kariyeri, Bulgaristan'daki Türk azınlığın kaderiyle kesişir. Naim Süleymanoğlu'nun ve Aysel Özgür'ün Türkiye'ye getirilişinde milliyetçi duygulara seslenerek halkın desteğini kazanan Özal, Bulgaristan'daki Türk azınlığa kucak açan milliyetçi bir lider olarak popüleritesini artırır. Özal, “Büyük Göç” olarak anılan “1989 Göçü” henüz sona ermeden yedinci Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in görev süresinin dolması üzerine 31 Ekim 1989 tarihinde gerçekleştirilen üçüncü tur oylama sonucunda Türkiye'nin sekizinci Cumhurbaşkanı olur (“1989”, 2005, 4/272). 1980'li yıllar boyunca izlediği etkili duyguları, Özal'ı kariyerinin zirvesine taşımıştır.

1.3. 1980’li Yıllardaki Duygu Politikaları

Brian Massumi (2019, 8), *Duygu Politikası*’nda “Duygu kavramı başından itibaren politik yönelimlidir.” argümanı ile duyguların politikada oynadığı rolün önemine vurgu yapar. Massumi’ye (2019) göre duygular, iktidara bir tür manevra alanı açar. Michel Foucault’nun argümanlarından yola çıkan Massumi (2019, 34), iktidarı bireyleri “içeriden biçimlendiren” bir mekanizma olarak nitelendirir. 1980’li yıllarda neoliberal rüzgârların estiği Batı’da, kitlelerin duygularını yönetebilmek ya da onları “içeriden biçimlendirmek” iktidarda kalmanın ön koşulu hâline gelir. ABD’de Ronald Reagan ve İngiltere’de Margaret Thatcher, duygulara seslenebildikleri için uzun bir süre iktidarda kalmayı başarırlar. Thatcher’ın 1987 yılında *Woman’s Own* dergisinde yayımlanan röportajda dile getirdiği, “Toplum diye bir şey yoktur. Tek tek erkekler, kadınlar ve aileler vardır.⁴” şeklindeki sözleri çok tartışılmış olsa da dönemin İngiltere’sinin sınıfsal duyarlılıktan uzak, bireyciliği ve özçikarı esas alan hâkim siyasi eğiliminin cesur bir tasviri olarak yorumlanabilir. Televizyonu etkili bir şekilde kullanan Reagan da Thatcher gibi bireyci ideolojiyi yücelten duygusal mesajlar vermiştir. Reagan’ın 1984 yılındaki seçim kampanyasında kullandığı slogan, liberal ekonomiye ve bireyci değerlere dayanan politikaların devam edeceği müjdesini verir: “Amerika’da yeniden sabah oldu.⁵” (“Ronald Reagan Tv Ad”, 5 Mayıs 2022). Bu noktada Sara Ahmed’in (2015, 13) de ifade ettiği gibi, “Duygular nedir?” değil, “Duygular ne yapar?” sorusu anlam kazanır. 1970’li yıllarda yaşanan siyasi ve ekonomik krizler sonrasında geniş kitlelerin sisteme olan güveninin tazelenmesinde Reagan’ın mesajlarının çok önemli bir rolü olduğu görülür. Reagan; Massumi’nin (2019, 47) ifadesiyle Woodrow Wilson veya Franklin D. Roosevelt’ten farklı bir liderdir⁶. Bu farklılığın ortaya çıkmasında televizyon yayıncılığının önemli bir yeri vardır. Eski bir Hollywood aktörü olarak kamera karşısında performans sergilemeye alışkın olan Reagan, tüm siyasi kariyeri boyunca televizyonu en az ünlüler kadar etkili bir şekilde kullanmıştır. Bu yeteneği sayesinde “kitle etkisinin yüzü” hâline gelmiştir⁷ (Massumi, 2019, 47).

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü’nün (North Atlantic Treaty Organization/NATO) Varşova Paktı ile girdiği siyasi, askerî ve ekonomik yarışta öne geçtiği 1980’li yıllar, Reagan’ın ABD’sini ve Thatcher’ın İngiltere’sini “özgür dünya”nın kendine model olarak kabul ettiği ülkeler hâline getirir. Özal Türkiye’si de bu ülkelerden biridir. Batı dünyasına hâkim olan siyasi ve ekonomik neoliberalizmin⁸ etkisi Türkiye’de de hissedilir. Massumi’nin (2019) duygu politikasına ilişkin argümanları, Özal döneminin siyasi ve ekonomik gelişmelerini anlamak için kilit bir önem taşır. Özal da tıpkı çağdaşları Reagan ve Thatcher gibi kitlelerin psikolojisine seslenen duygu politikalarıyla uzun süre iktidarda kalmış bir liderdir. Massumi’nin (2019) duyguların tesirine yaptığı vurgu, William M. Reddy’nin (2004) *The Navigation of Feeling: A Framework for the History of Emotions* isimli çalışmasında geçen anahtar kavramlarla birlikte düşünüldüğünde, Özal’ın “duygusal sığınak” oluşturan bir “duygu rejimi” kurduğu söylenebilir.

Özal’ı siyasi rekabette öne geçiren, 12 Eylül 1980 Askerî Müdahalesi sonrası Türkiye’de ve neoliberal rüzgârların estiği bir dünyada siyaset yapma biçiminin değişmiş olduğunu fark etmesidir. Nitekim Özal’ın 1983 Genel Seçimleri’nde ANAP’ın siyasal iletişim kampanyası için Türkiye’nin en iyilerinden biri olan Manajans’ın kapısını çalması bir tesadüf değildir. Özal, seçimi kazanabilmek için mesleği kitleleri manipüle etmek olan reklamcıların bilgi ve tecrübesine başvurur. Özal’ın bu vesileyle tanıştığı yetenekli bir metin yazarı olan Ege Ernar, ANAP’ın seçim başarısında çok önemli bir rol oynar. Aslında başlangıçta farklı dünya görüşlerine sahip olmalarına rağmen bu iki figürün frekansı birbirini tutar. Ege Ernar, yaratıcı fikirleri ve dikkat çekici metinleriyle tüm siyasi

kariyeri boyunca Özal'ın yanında yer alır: “Bir ara Ege, Turgut Özal'ın sağ koluydu. Sağ kolu değil, ağzı oldu. Ege'nin söylediği lafları Turgut Özal söylüyor televizyon programında...” (aktaran Sezer, 2003, 85). Özal, 1984 yılında başladığı *İcraatın İçinden* programlarını Ege Ernar'ta yazdırır. ANAP hükümetinin icraatlarının popülist biçimde anlatıldığı bu program, siyasal iletişim açısından oldukça başarılıdır (Yetkin, 2010, 5). Belli periyotlarla yayınlanan bu program, Massumi'nin (2019, 47) kavramlarıyla ifade edilecek olursa Özal'ın da Reagan gibi “kitle etkisinin yüzü” hâline gelmesini sağlar⁹.

1984 yılında yapılan yerel seçimler sonrasında ANAP'ın arkasındaki halk desteğinin giderek zayıfladığını gören Özal, 1986 yazında Naim Süleymanoğlu'nun Türkiye'ye iltica etmesine öncülük ederek Bulgaristan'la Türkiye arasındaki krizi fırsata çevirir. Özal, bu sürecin organizasyonunda basın danışmanı Can Pulak'ı görevlendirir:

Can, Londra'ya gideceksin, Naim'i alıp geleceksin, yanında Selim Egeli de olacak. Birlikte onu Londra'da sefaretten alacaksınız. Benim özel uçağı alın gidin ve onu buraya sessizce getireceksiniz. Ertesi gün, basın toplantısı yapacağım ve siz uçağınız Ankara'ya indiğinde doğrudan Başbakanlık'a geleceksiniz ve kapıları açıp, Naim Süleymanoğlu'nu salona getireceksiniz. O sırada salonda bulunan gazetecilerin hiçbirisinin bu olaydan haberi olmayacak. (aktaran Birand ve Yalçın, 2003, 231)

Özal, 13 Aralık 1986 tarihinde Başbakanlık'ta gerçekleşen basın toplantısında Süleymanoğlu'nu basına ve kamuoyuna bizzat tanıtır (“Naim Süleymanoğlu-Turgut Özal”, 12 Ağustos 2020). Süleymanoğlu'nun Bulgaristan'daki Türklerin maruz kaldığı asimilasyon politikalarını basın toplantısında cesurca dile getirmesi, hem ulusal hem de uluslararası kamuoyunda bir deprem etkisi yaratır¹⁰ (“Naim Süleymanoğlu-Turgut Özal”, 12 Ağustos 2020).

Türkiye, Özal döneminde duygulanımsal medya iktidarının ilginç örneklerine tanık olur. Siyasi kariyeri boyunca birtakım sağlık sorunlarıyla da mücadele etmek zorunda kalan Özal, 10 Şubat 1987 tarihinde ABD'deki Houston Methodist Hastanesi'nde bir baypas ameliyatı geçirir (“1987”, 2005, 4/213). Özal, hastane odasına kurulan kamera aracılığıyla Türkiye'de toplanan Bakanlar Kurulu'na başkanlık yapar (aktaran Birand ve Yalçın, 2003, 277-278). Uydu teknolojisi kullanılarak gerçekleştirilen bu video konferans, aslında kitlelerin ilgisini çekmeye yönelik politik bir etkinliktir. Ağır bir ameliyat geçirmiş olan Özal, binlerce kilometre ötede de olsa, kitlelere ülkenin sorunlarıyla yakından ilgilendiği mesajını verir.

1987 Genel Seçimleri'nde kullanılan kampanya filmi de Özal dönemindeki duygulanımsal medya iktidarının akıllarda yer eden örneklerinden biridir: “Sevgili vatandaşım senin oyun kutsaldır. Parti kaygısını unutacaksın. Elini temiz vicdanına koyup Türkiye'yi bir daha geri dönmek zorunda bırakmayacaksın. İşte oy pusulası işte sen. Karar senin takdir yüce Allah'ındır”. (“Anavatan Partisi Seçim Reklamı Klibi”, 26 Aralık 2020). Özal, tıpkı Reagan ve Thatcher'ın yaptığı gibi, kariyerinin kritik dönemeçlerinde bu tarz duygusal söylemlere başvurmuştur. Barbara H. Rosenwein ve Riccardo Cristiani, (2019, 124), Reddy'nin “duygu söz” kavramına atıfta bulunarak buradaki söylemi anlamamıza yardımcı olur: Duygu sözler, duyguların harekete geçirdiği düşünceler üzerinde dönüştürücü bir etki yapar. Özal, seçim konuşmasında kullandığı “kutsal”, “vicdan” ve “Allah” gibi birtakım duygu sözlerle seçmenlerin hassas konulardaki duygularına seslenerek onların kararlarını etkilemeye çalışır. Bu tür söylemlerin en belirgin özelliği, bir tür santimentalizme (*duygusalılık*) dayanıyor olmasıdır (Rosenwein ve Cristiani, 2019, 63).

Özal dönemi duygulanımsal medya iktidarının en sansasyonel örneği ise 1987 yılı sonunda gündeme gelir. Özal, kurucusu olduğu ANAP 29 Kasım 1987'de yapılan genel

seçimlerde ciddi bir oy kaybı yaşayınca, arkasındaki halk desteğinin zayıfladığını görür. Bulgaristan’la Türkiye arasındaki sorunların devam ediyor olması, kaybettiği desteği geri kazanması için ona yeni bir manevra alanı açar. Çocuklarını Bulgaristan’da rehin bırakarak Türkiye’ye göç eden ailelerin hikâyelerinden yola çıkan bir dizi projesinin yayınlanması için harekete geçer.

2. Yöntem

Bu çalışmada, 1987 yılının aralık ayında TRT 1’de yayınlanan *Yeniden Doğmak* dizisinin anlatı analizi gerçekleştirilmektedir. Dizinin temel anlatısı, gerçek yaşamdan alınan bir öyküye dayanmaktadır. Anlatı analizi, Walter R. Fisher’ın (1984, 2) vurguladığı gibi rasyonaliteyi yeniden kurar; drama ile kritik bir bağlantısı vardır. *Yeniden Doğmak* dizisinde, 1980’li yılların başında kızlarını Bulgaristan’da rehin bırakarak Türkiye’ye göç eden ve sonrasında kızlarına kavuşmak için mücadele eden bir aile ile yaşadıkları baskılar nedeniyle Bulgaristan sınırını yasal olmayan yollardan geçerek Yunanistan’a iltica etmek zorunda kalan üç ailenin hikâyesi anlatılmaktadır. Aysel’in hikâyesine paralel olarak anlatılan bu üç ailenin hikâyesi, çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Dizinin senaristi Sevinç Çokum (2013), TRT’nin kendisinden Bulgaristan’daki Türk azınlıklar konusunda bir senaryo istediğini ve projenin başarısı için Bulgaristan’dan kaçan ailelerle görüşürülmek dahil her türlü imkânın sağlandığını dile getirir. Çokum, senaryonun hazırlık aşamasında yaptığı araştırmalarda Aysel Özgür’ün ve Mestanoglu ile Bilaloğlu ailelerinin hikâyeleri ile karşılaşır. Olayların kahramanlarıyla görüşmeler yapar ve ailelerin yazdığı mektupları okur (SÇ, 20 Temmuz 2022). Gerçek hayatta yaşananlardan yola çıkan Çokum, dizinin senaryosunu dokuz ayda tamamlar (SÇ, 20 Temmuz 2022). Yönetmen Osman F. Seden, mekândan oyuncu seçimine kadar her konuda gerçekçi bir yaklaşımın benimsenmesine büyük özen gösterir (SÇ, 20 Temmuz 2022).

Corrine Glesne’nin (2020, 258) de ifade ettiği gibi, “öykünün anlatıldığı bağlam, neyin anlatıldığını ve nasıl anlatıldığını etkiler”. 1984-1985 kışında Bulgaristan’ın Türk azınlığa karşı yürüttüğü asimilasyon politikaları kontrolden çıkınca olayların basına yansması, beraberinde protesto gösterilerini ve iki ülke arasında yaşanan nota diplomasisini gündeme getirir. Bu bağlamda, dizide bir “anlatı etnografyası” öne çıkar. Anlatı etnografyası; anlatıdaki eylemlerin koşullar, aktörler ve söylemler çerçevesinde yakından incelenmesine imkân tanıyan bir analiz yöntemidir (aktaran Glesne, 2020, 258). Anlatı analizi bu açıdan gerçekleştirildiğinde, Aysel’in hikâyesini ön plana alarak Bulgaristan’daki Türk azınlığın sorunlarını anlatan *Yeniden Doğmak* dizisi, âdeta etnografik bir malzeme deposu olarak görülebilir. Nitel bir yaklaşımla amaçlı örneklem kapsamında seçilen bu malzeme, bir dramının Turgut Özal tarafından yürütülen duygu politikasına nasıl aracı olduğunu anlamamızı sağlar. *Yeniden Doğmak* dizisi, Brian Massumi’nin (2019) *Duygu Politikası*’ndaki argümanlarından hareketle “duygulanımsal anlatı” ve “duygulanımsal televizyon iktidarı” olmak üzere iki kategoride analiz edilmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini ve geçerliğini sağlamak amacıyla dizinin olay örgüsü içinde yer alan sahnelere ve diyaloglardan yapılan doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

3. Bulgular ve Yorum: Bir Duygu Politikası Aracı Olarak *Yeniden Doğmak* Dizisi

3.1. Duygulanımsal Anlatı

Yapımcılığını TRT’nin üstlendiği *Yeniden Doğmak* dizisi, televizyon yayıncılığı alanında TRT’nin tekel olduğu bir dönemde dört bölüm olarak çekilir. Dizinin ilk iki bölümü 1987 yılının aralık ayında TRT 1’de yayınlanır. Dizinin senaristi Sevinç Çokum, hikâyeyi Bulgaristan’daki Türk azınlığın maruz kaldığı asimilasyon politikalarından yola çıkarak

oluşturur. Dizinin birinci bölümü, Bulgar askerlerinin bir Türk köyüne girmesiyle başlar. Askerler evlerin kapılarını tekmeyle açar, erkekleri zorla dışarı çıkartır, direnenleri acımasızca darp eder ve caminin minaresinde ezan okuyan müezzini öldürürler. Bir Bulgar subayı, bir grup erkeğin kurşuna dizilmesini emreder. Dizinin bu giriş sekansı, Bulgaristan'ın Türk azınlığa karşı yürüttüğü asimilasyon politikalarını ajitatif bir şekilde ortaya koyar.

Açılış sekansından sonraki ilk sahnede karakterlerden biri, komşusuna namaz vaktinin geldiğini hatırlatır. Komşu, "Ezan sesi olmayınca insan namaz vaktinin geldiğini bilemiyor." cevabını verir. Rejim, Türklerin kendi inançlarını yaşamalarına engel olmaktadır. Evlerin duvarlarında komünist rejimin kırkıncı yılını kutlayan afişler asılıdır. Ezan yasaklanmış, baskılar artmıştır. Yalnızca ezanın değil, cami avlusuna girmenin bile engellendiği görülür. Bir köylü, "Razgrad'taki camiyi şarap deposu yapmışlar. Şumnu'daki Tombul Hoca Camii'ni de yıkarlarmış. Günden güne kötüye gideriz." sözleriyle Türklere yönelik asimilasyon politikalarının hız kazandığına dikkat çeker. Bunların münferit olaylar olmadığı; kimliğe, yaşam tarzına ve inanca yönelik sistemli saldırının Türklerin yaşadığı bölgelerde bir devlet politikası olarak yürütüldüğü anlaşılır. Türkiye'deki kamuoyu, dizinin daha ilk sahnelerinde Bulgaristan'daki Türk azınlığın varlığından ve hangi koşullar altında yaşadığından haberdar edilir.

Dizinin önemli karakterlerinden biri olan Salih Özgür, aslında doktor olduğu hâlde komünist rejim tarafından sıhhiye memuru olarak çalıştırılmaktadır. Hastaneye gelen yaşlı bir Türk hastanın, "Allah aşkına sen bak bize. Bulgar doktorların eline bırakma beni!" diye Salih'e yalvarması, bazı Bulgar doktorların Türkleri kasten öldürdüklerine yapılan bir göndermedir. Salih, bu hastayı tedavi olması için yüksek kurula sevk etmek ister; ama o bunun bir işe yaramayacağını düşünmektedir: "Ölsem Müslüman gibi gömmezler beni. Atarlar bir çukura!". Yaşlı hastanın bu sözleri, Türk azınlığın kendi inançlarına uygun olarak defnedilmek gibi en temel insan hak ve özgürlüklerinden bile yoksun bırakıldığını göstermektedir.

Bulgaristan'daki komünist rejim, Türk azınlığa karşı giderek daha saldırgan bir tutum benimser. Türkiye'den gelen mektupların muhataplarına ulaşmasına izin verilmez. Komünist partinin bölgedeki üst düzey temsilcisi Pantef, "Son günlerde Türk radyolarını dinleyenlerin sayısı arttı. Hepinizden kesin tedbir almanızı istiyorum!" diyerek Türk azınlığın Türkçe yayınlara ulaşmasının engellenmesini ve hiçbir yerde Türkçe konuşulmamasını emreder. Pantef, bayram günü işe gelmeyenlerin de cezalandırılmalarını ister: "Dünyanın her yerinde böyledir bu alçaklar. Deli gibi dinlerine bağlılar. Onları Bulgarlaştırmanın, komünist rejime kaynaştırmanın tek yolu dinlerinden ve törelerinden söküp koparmak. Özellikle gençleri... Bu söylediklerim partinin kesin emridir". Bu sahnede, Türk azınlığı kendi kimliğinden uzaklaştırmaya yönelik asimilasyon politikalarının hükümet tarafından bilinçli bir şekilde yürütüldüğü mesajı verilir.

Türk azınlık; yalnızca Türkçe dersleri değil, Türkçe konuşmak da yasaklanınca rejim tarafından giderek daha çok köşeye sıkıştırıldığını hisseder. Salih'in komünist parti tarafından infaz edilmiş olan babasının hikâyesi, asimilasyon politikalarının uzun yıllardır devam ettiğini ve giderek şiddetlendiğini ortaya koyar. Bölgedeki Türk azınlığın kanaat önderi olan Faik karakteri, doğduğu toprakları ne olursa olsun terk etmek istemez. Faik'in bu konudaki sözleri, baskılara direnen Türk azınlığın duygularına tercüman olur:

Bugün doğduğum mahalleden geçtim. Üç beş cumbalı ev öylece durur. Çeşme hamam yıkılmış. Bir de türbe vardı. Anam adak yakardı. O da yok olmuş. Mescidin kapısını kalaslarla örtmüşler. Ama ne yaparlarsa yapsınlar geçmişi yok edemezler. Ne olursa olsun ben bu topraklarda öleceğim. Bırakmayacağım bu toprakları...

Faik; Salih ve eşi Fatma’ya Türk ve Müslüman kimliklerine sahip çıkmaları gerektiğini söyler: “Ne olursa olsun Türkçeyi unutturmayın çocuklarınıza. Ne Türkçeyi ne de Müslümanlıklarını”. Salih ve Fatma, Faik’e “Ölürüz de yine unutturmayız!” diyerek söz verirler. Bu sahnede Türk azınlığın asimilasyon politikaları karşısında gösterdiği direnç sergilenmektedir.

Sağlık ocakları ve hastaneler dahil tüm kamusal mekânlarda Türkçe konuşmanın yasaklanması ve Türkçe olarak dile getirilen taleplerin dikkate alınmaması, Doktor Eva Botev gibi bazı Bulgarlar tarafından insan haklarına aykırı bir karar olarak tepkiyle karşılanır. Botev, Pantef’e “Biz doktor olurken yemin ettik yoldaş. Muayene esnasında hastaya bazı sorular sorarız. Eğer hasta Bulgarca bilmiyor ve ıstırabını Türkçe dile getiriyorsa Bulgarca konuşmadı diye kendisine bakmayacak mıyız? Hastayı ölüme mi terk edeceğiz?” sözleriyle karşı çıkar. Pantef, Botev’in bu eleştirilerinden rahatsız olur ve onu takibe aldırır. Botev, rejimin politikalarını desteklemeyen tüm Bulgarlar gibi ciddi bir baskı ile karşı karşıya kalır. Sonunda geri adım atmaya mecbur olur: “Partime yönelik sorumluluğuma yakışmayacak bir davranışta bulduysam özür dilerim”.

Okullarda da Türk azınlığa karşı düşmanca tutumlar sergilenmektedir. Salih ve Fatma’nın oğlu Mehmet’in eğitim gördüğü ilkokulda bir kukla gösterisi yapılır. Komünist rejimin askerlerini temsil eden kuklalar, Türk azınlığı temsil eden kuklaları öldürünce Bulgar öğrencilerin çoğunlukta olduğu topluluk gösteriyi alkışlar. İlkokul çağındaki çocuklara yönelik bir kukla gösterisi bile Türk azınlığa karşı kin ve nefret duyguları barındıracak bir içerikle sunulur. Gördüklerinden hoşlanmayan Mehmet salonu terk eder. Gösteri sonrasında Mehmet’le Bulgar sınıf arkadaşları arasında bir tartışma çıkar. Oyundan etkilenen Bulgar çocuklardan biri, Türklerin vahşi ve barbar olduğunu söyleyerek Mehmet’i kışkırtır. Mehmet, “Madem burada yaşıyorsun. Sen de Bulgarsın!” diye ısrar eden çocuklara “Ben Bulgar değilim, Türk’üm!” cevabını verince tartaklanır. Çocukların kavga ettiğini gören Bulgar öğretmen, onları ayırmak yerine Mehmet’i darp eder. Bulgar olduğunu itiraf etmesi için ona psikolojik baskı yapar. Okul müdürü ise arkadaşları ve öğretmeni tarafından darp edilen Mehmet’i Bulgarlara küfrettiği gerekçesiyle haksız bulur. Bu sekans, asimilasyon politikalarının acımasızca uygulandığını ve ilkokul çağındaki çocukların bile baskı altına alındığını göstermektedir. Müdür, Mehmet’in karıştığı hadise nedeniyle Salih’in Pantef’i görmesi gerektiğini söyler. Pantef, Salih’le yaptığı görüşmede Bulgaristan’da yaşayan herkesin Bulgar olduğunu ileri sürer. Salih, bu iddiaya “Türk olduğumuzu inkâr mı edelim?” diye karşılık verir. Pantef’in Salih’e cevabı, rejimin propagandasını içeren bir göz dağı mahiyetindedir:

Osmanlı devrinde zorla Müslüman edilmiş Bulgarsınız sizler. Bu yüce rejimin ve cennet vatanın sana ve ailene verdiği sonsuz güven ve nimetlerden faydalanmak istiyorsan bunu hiç unutma. Sana ve eşine olan güvenimizi sarsacak en ufak bir hareketten sakınmalısın Salih Mehmedov. Yakında seni başka bir adla çağırarak isterim. Böylece bu ülke ve rejime olan bağlılığımı ispat etmiş ve diğer Türklere de örnek olmuş olursun.

Salih ve Fatma, yaşanan bu olumsuz gelişmeler karşısında pasaport çıkarıp Türkiye’ye gitmeyi düşünmeye başlar. Fatma’nın bazı tereddütleri vardır: “Peki ama nasıl bırakırız bunca şeyi? Annemi, babamı, kardeşlerimi, senin ananı nasıl bırakırız?”. Salih’in Fatma’ya verdiği cevap, yıllar içinde Türkiye’ye göç etmek zorunda kalan yüz binlerce Türk’ün en önemli gerekçesidir: “Mehmet’e yaptıklarını gördün. Yarın öbür gün daha da ezecekler. Daha kötü günlere kalmadan gidelim. Kendimiz için değil çocuklarımız için gidelim”. Salih ve Fatma, bu zor kararı Faik’le paylaştıklarında onun verdiği karşılık her şeye rağmen kalıp direnmeyi seçenlerin görüşlerini yansıtır: “Bu kadar çabuk pes edilir mi be? Sen gideceksin o gidecek. Peki kim kalacak buralarda ha? Kim kalacak?”. Faik, Salih ve

Fatma'yı kalmaları için ikna etmeye çalışır: "Geçmiş yok edemeyecekler. Geçmiş biz yaşatırız. Biz öldürürüz. Sen bu topraklarda doğdun Salih. Bir zamanlar efendisiydin bu toprakların. Yürekli, mert, asil efendisi... Bırakıp gitme Salih!". Faik'in bu sözleri, yalnızca Türk halkını değil, Bulgaristan'daki rejimi de muhatap alan milliyetçilik dozu yüksek mesajlar içermektedir. Salih ve Fatma gibi genç insanlar, Türkiye'de yeni bir hayat umudu görürken, Faik gibi yaşı daha ileri olanlar kendi kimliğine sahip çıkmaya çalışır; ölüm ve hapis riskine rağmen doğduğu topraklarda kalmayı tercih eder.

Pantef'in de aralarında yer aldığı Komünist Parti'nin ileri gelenleri, Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin kırkıncı kuruluş yıldönümünü kutlamak için bir araya gelmişlerdir. Faik, Salih, Fatma ve onların çocuklarının da aralarında bulunduğu Türk azınlıktan bir grup ise, bu kutlamanın yapıldığı yerin yakınındaki bir evde alternatif bir organizasyon için toplanmışlardır. Faik'in işaretiyle hep birlikte Plevne Marşı'nı söylemeye başlarlar: "Tuna Nehri akmam diyor / Etrafımı yıkmam diyor / Şanı büyük Osman Paşa / Plevne'den çıkmam diyor". Marşı duyan Pantef ve partinin ileri gelenleri, bu meydan okuma karşısında çok öfkelenir. Bulgar askerleri, derhal harekete geçip Türk azınlığın toplandığı evi basar. Plevne Savaşı'na (19 Temmuz-10 Aralık 1877) gönderme yapılan bu duygusal sahnede, Bulgaristan'daki Türk azınlığın kendi tarihini yaşatma iradesi ortaya konur.

Salih ve Fatma'nın Türkiye'ye turistik seyahat bahanesiyle yaptıkları pasaport başvurusu Bulgar makamları tarafından kabul edilir. Gitmelerine bir şartla izin verilecektir. Geri dönmeleri ihtimaline karşı çocuklarından birini Bulgaristan'da rehin bırakmaları gerekecektir. Salih ve Fatma, hayatlarının en zor kararlarından birini vermek zorunda kalır: Oğulları Mehmet'i mi, yoksa kızları Aysel'i mi bırakacaklardır? Yaşadıkları ikilem nedeniyle bunalıma girerler. Türkiye'den geri dönmeye niyetlerinin olmadığı anlaşılacağı için pasaport taleplerinden de vazgeçemezler. Bir süre düşündükten sonra oğulları Mehmet daha küçük olduğu için kızları Aysel'i rehin bırakmaya karar verirler. Salih, Aysel'i bu fikre alıştırmaya çalışır. Aysel'e şimdilik Bulgaristan'da kalması gerektiğini, iki sene sonra onu da yanlarına alacaklarını vadeder. Aysel, durumu kabullenemez. "Beni sevmiyorsunuz. İstemiyorsunuz beni. Beni de götürün. Ne olur beni de götürün!" diye yalvarır. Salih ve Fatma, tüm sevdikleriyle helalleşir. Aysel, teyzesi ile babaannesine emanet edilir. Ailenin vedalaşma anları, dizinin en çok ses getiren sahnelerinden biri olur. Bulgaristan'daki komünist rejimin yürüttüğü asimilasyon politikaları sonucunda bir ailenin parçalanması, duygulara tesir eden bir anlatımla gözler önüne serilir.

3.2. Duygulanımsal Televizyon İktidarı

Yeniden Doğmak dizisinde Aysel'in ailesinden koparılışının hikâyesi, tüm Türkiye'de milliyetçi duyarlılığı zirve noktasına çıkarır. Televizyon yayıncılığı alanında TRT'nin tekel olduğu bir dönemde geniş izleyici kitlesine ulaşan dizi, Aysel ile ailesinin dramını en önemli gündem maddesi hâline getirir. Başbakan Turgut Özal, *Yeniden Doğmak* dizisinin Bulgaristan'daki Türk azınlığa karşı yürütülen asimilasyon politikalarına cevap niteliğinde bir proje olarak formüle edilmesini sağlar. Özal ve ANAP iktidarı, diziyi yaratılmak istenen milliyetçi atmosferin bir aracı olarak kullanır. Nitekim Massumi (2019, 213) de duygunun pek çok kılığa girebileceğini vurgulamaktadır: "[F]aşizan da olabilir yenilikçi de gerici de olabilir devrimci de". *Yeniden Doğmak*, Türkiye'de duygu politikası oluşturmanın çarpıcı örneklerinden biri olarak kitle iletişim tarihindeki yerini almıştır. Dizi, duyguların daha önce görülmemiş şekilde manipülasyonunu gerçekleştiren ve kitleleri ekran başına toplayan bir drama projesi olarak duygulanımsal televizyon iktidarının saltanatını ilan eder. *Yeniden Doğmak*, hem Türkiye'de hem de uluslararası arenada istenen etkiyi yapar. Türk halkı, dizinin yayınından sonra Bulgaristan'daki Türk

azınlığa karşı yürütülen asimilasyon politikalarından haberdar olur ve onların kaderiyle yakından ilgilenmeye başlar. Bu durum, dizinin yarattığı bir “duygulanımsal yakınlık”tır (Massumi, 2019, 126). Komünist rejimin asimilasyon politikaları sonucunda isimleri değiştirilen, inançları yok sayılan, aileleri parçalanan ve kamplarda ölüme terk edilen Türk azınlığın yaşadıkları, geniş kitleler tarafından bilinir ve konuşulur hâle gelir. Türk halkının Bulgaristan’daki Türk azınlıkla empati kurması sağlanır. Dönemin basınında *Yeniden Doğmak*’tan “52 Milyonu Ağlatan Dizi” olarak bahsedilir (SÇ, 20 Temmuz 2022). Dizinin yayınlandığı saatlerde sokaklar boşalır; dizi kışlalardan yatılı okullara, kahvehanelerden evlere kadar birçok mekânda toplu olarak izlenir (Çokum, 2013).

İlk iki bölümden sonra üçüncü bölümü sabırsızlıkla bekleyenler, dizinin “teknik bir arıza” nedeniyle yayınlanmayacağı duyurusu ile karşılaşınca büyük bir hayal kırıklığına uğrar. Dizinin senaristi Sevinç Çokum (2013), olayın iç yüzünü TRT’nin o dönemdeki Televizyon Daire Müdürü’nden öğrenir: “Hiç üzülmeysin, fakat bu böyle olmalıydı. Neticesi iyi olacak. Kimseye söylemeyin ama Aysel’in özgür kalma durumu var”. Kısa süre sonra yaşanan gelişmeler Daire Müdürü’nü haklı çıkarır. Aysel’i Sofya’dan İstanbul’a getiren uçağın piste inişi ve sonrası, TRT 1’in canlı yayınıyla bütün Türkiye’ye ulaşır. Bu heyecanlı anlarda muhabirin seçtiği sözcükler, en az dizideki diyaloglar kadar duygu yüklüdür:

Sayın seyirciler, beş buçuk yıldır ana babasından ayrı, Bulgarlar’ın elinde rehin bulunan Aysel’in, Aysel Özgür’ün gerçekten özgürlüğüne kavuşmasına, vatan havasından ilk yudumları içmesine artık sadece saniyeler var. Birazdan uçak duracak, kapıları açılacak ve Aysel vatanına, vatani da Aysel’e kavuşacak. (“Rahmetli Turgut Özal”, 20 Temmuz 2022)

Yaşayabileceği bir şok durumuna karşı psikiyatrist İsmet Karaca eşliğinde uçaktan indirilen Aysel, Atatürk Hava Limanı’nın şeref salonuna götürülür (“Rahmetli Turgut Özal”, 20 Temmuz 2022). Başbakan Turgut Özal ve Dış İşleri Bakanı Mesut Yılmaz, Aysel’i sabaha karşı saat 02.15’te Başbakanlık Konutu’nda karşılar (“Rahmetli Turgut Özal”, 20 Temmuz 2022). Aysel’in uçağa bindiği, resmî makamlar tarafından teyit edilene kadar Mudanya’daki ailesine bilgi verilmez (“Rahmetli Turgut Özal”, 20 Temmuz 2022). Aysel’in gelişi onlar için de büyük sürpriz olur.

Turgut Özal, o gecenin sabahında Aysel’in yanı sıra eşi Semra Özal ve Naim Süleymanoğlu’nun da katıldığı tarihî basın toplantısında dizinin yayın macerasını ve Bulgaristan’la yapılan pazarlığı detaylarıyla anlatır. Bulgaristan Hükümeti, *Yeniden Doğmak* dizisinin yayına girmesiyle birlikte gündeme gelen insan hakları ihlallerinin uluslararası kamuoyunda yaratabileceği infialden çekindiği için dizinin yayından kaldırılması karşılığında Aysel’i serbest bırakmayı kabul etmiştir. *Yeniden Doğmak* dizisi, henüz ikinci bölümü yayınlanmışken amacına ulaşmış olur. Özal, dizinin bir proje olarak belli bir amaçla çekildiğini, “gayesine vasil olduğu için de fevkalade memnun” olduğunu açıkça ifade eder (“Rahmetli Turgut Özal”, 20 Temmuz 2022). Bu açıklama, *Yeniden Doğmak* dizisi aracılığıyla planlı bir duygu politikası yürütüldüğünün en önemli kanıtlarından biridir. Massumi’ye (2019, 114) göre, iktidarın tüm yapıları duygular üzerine inşa edilir. Diziyi izleyen kitlelerin Özal’ın ve ANAP iktidarının öngördüğü ruh hâline bürünmesi, Massumi’nin (2019, 99) “Birey iktidarın kancasına hisler yoluyla takılır.” argümanında karşılık bulur. *Yeniden Doğmak*, kitleleri Bulgaristan’da asimilasyon politikalarına maruz kalan Türk azınlığın ıstırabına ortak eder. Özal, Aysel’in mutlu sonla biten hikâyesinin diğer bölünmüş aileler için de emsal oluşturabileceğini dile getirir: “Aysel’le beraber bu iş daha iyi olur diye düşünüyoruz. İnsani bir kere. Bugün biliyorum birçoklarının aileleri var. Gelmek istiyorlar” (“Rahmetli Turgut Özal”, 20 Temmuz 2022).

Özal, Aysel'in serbest bırakılmasını, Bulgaristan'la Türkiye ilişkilerini yoluna koymak ve Türk azınlığın yaşadığı sorunları çözüme kavuşturmak konusunda atılmış bir iyi niyet göstergesi olarak yorumlar:

Bu meselenin çözümüyle ilgili de ilk adımlar atılmaya başlar. Mesela ayrı düşmüş aileler, bir araya gelmek isteyen ailelerin birleşmesine süratle müsaade ederler. Ondan sonra da diğer konuları görüşmeye devam ederiz. Bu bir insanlık icabıdır. Bu meselenin bu kadar uzatılması, bu kadar yanlış yapılmasını hakikaten anlamak kabil değildir. İstiraplara son vermek lazımdır. ("Rahmetli Turgut Özal", 20 Temmuz 2022)

Özal, basın toplantısında Aysel'in Bulgaristan'daki Türk azınlığın yaşadığı haksızlıkların bir sembolü hâline geldiğini vurgular ve dizinin geri kalan bölümlerini gösteremedikleri için Türk halkından özür diler. Bir muhabirin "Aysel'in dönüşü diziye eklenerek hem Bulgarlar'la ılımlı politikayı biraz daha güçlendirmek hem diğer ailelerin kavuşması için güzel bir son olamaz mı?" şeklindeki sorusuna şu cevabı verir: "[T]abiıyla verdiğimiz bir söz var. Yani iki bölümden sonra gösterilmemesinde mutabık kaldık. [...] Bu konu ileride gözden geçirilecektir. Televizyondan gösteremeyiz. Verdiğimiz sözü tutarız." ("Rahmetli Turgut Özal", 20 Temmuz 2022).

Gazeteler, Aysel'in 30 Aralık 1987 gecesi Türkiye'ye getirilişinin ardından konuyu gündemde tutmaya devam eder. *Milliyet Aktüalite* (1 Ocak 1988), dizinin yayından kaldırılması karşılığında Aysel'in serbest bırakılması için Bulgaristan'la anlaşmaya varıldığını ve TRT'nin "teknik arıza" açıklamasının gerçeği yansıtmadığını bizzat Başbakan Özal'ın dile getirdiğini haber yapar. 2 Ocak 1988 tarihinde "Aysel Olayı Tercüman'ın Eseridir" manşetiyle yayımlanan *Tercüman*, Aysel'i "sembol kız" olarak nitelendirir.

Dizinin senaristi Sevinç Çokum, yıllar sonra kişisel web sitesinde şu bilgileri paylaşır: *Yeniden Doğmak* dizisinin pazarlık konusu edilen son iki bölümü, *Varlık Film* tarafından video kaset olarak piyasaya sürülür. Almanya, Hollanda, İngiltere, Fransa ve İsviçre gibi ülkelere satılır. Dizinin hikâyesi *Sabah* Gazetesi tarafından fotoroman olarak yayımlanır. Ankara Gazeteciler Cemiyeti tarafından "Yılın Senaristi" ödülüne layık görülen Sevinç Çokum'a "Basın Şeref Belgesi" verilir. Dizinin tüm bölümleri 1989 yılında TRT'de yayınlanır (SÇ, 20 Temmuz 2022). Daha önce yayınlanmayan son iki bölümde, Aysel'in ailesinden ayrı geçen günlerde yaşadığı zorluklara yer verilmiştir. Aysel, dizinin son bölümünün final sahnesinde yaptığı veda konuşması ile bütün Türkiye'ye seslenir:

Gözleriniz uzakta çok uzakta bir yıldızla takılırsa beni düşünün. Pencerenizden içeri bir küçük kelebek, bir pervane girse beni hatırlayın. Rüzgârın sesini dinleyin. Belki buralardan Balkanlar'dan eser. Selamımı sevgimi getirir size. Kulağınıza anneciğim, babacığım diye fısıldar. Sizler de unutmayın beni Türkiye'deki kardeşlerim, amcalarım, teyzelerim! Ayçiçekleri gibi yüzüm hep size, Türkiye'ye dönük olacaktır. Canım anneciğim, babacığım, kardeşim büyük Allah'ıma emanet olun. Mutlu olun. Sen de al bayrağım, ay yıldızlı bayrağım, Türkiyem! Allah sizleri korusun...

Aysel'in vedası, televizyonun ve dramının gücünü ortaya koyan bir duygu durumuna karşılık gelir. Bu duygu yüklü veda, ulusal ve uluslararası kamuoyunun omuzlarına "duygulanımsal bir yük" (Massumi, 2019, 128) bırakır. Uzun bir süre boyunca kamuoyunun gündemini belirler. Kitlelerin Bulgaristan'daki Türk azınlıkla ilgili tutum ve davranışlarını yönlendirir. *Yeniden Doğmak*, kitleler üzerinde yarattığı etki ile Türkiye'de televizyon yayıncılığının ve duygulanımsal televizyon iktidarının benzersiz bir örneğidir. O dönemde dünyaya gelen bebeklerin birçoğuna "Aysel" adının verilmesi (*Onedio*, 6 Mayıs 2022), dizinin toplumda yarattığı etkinin net bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Dizinin duygulanımsal anlatısı aracılığıyla yaratılan atmosfer, tarihin seyrinin değiştirilmesine zemin hazırlamıştır.

Dizinin hikâyesi mutlu sonla bitmez; ama gerçek hayattaki hikâye mutlu bir sonla noktalanır. Dizi aracılığıyla milliyetçi duyguların yalnızca bireysel değil, “birey ötesi” (Massumi, 2019, 107) olarak da düşünülmesinin yolu açılır. *Yeniden Doğmak*, kolektif anlamda “duygulanımsal politik direniş” (Massumi, 2019, 112) alanı içinde yer alır. NATO üyesi Türkiye’nin, Türk azınlığa uygulanan asimilasyon politikaları konusunda attığı her adım, yalnızca Bulgaristan’a değil, tüm Varşova Paktı’na karşı yapılmış bir hamledir. Bu nedenle dizinin yarattığı kriz, yalnızca Bulgaristan’la Türkiye ilişkilerini değil, NATO ile Varşova Paktı arasındaki ilişkileri de dolaylı olarak etkilemiştir. Özal, televizyonun ve dramının gücünü kullanarak kurmacayla gerçeğin iç içe geçtiği *Yeniden Doğmak* dizisi aracılığıyla Bulgaristan’daki Türk azınlığın sorunlarını hem ulusal hem de uluslararası kamuoyunun gündemine taşımıştır. Aysel’in Türkiye’ye getirilmesi, Özal ve ANAP hükümetinin medyanın da desteğini alarak etkili bir şekilde yürüttüğü duygu politikasının bir sonucudur.

Sonuç

1983’te iktidara gelen Turgut Özal, 1987’deki genel seçimlerden de birinci parti olarak çıkar; ancak ANAP’ın oyu ciddi bir oranda düşer. Özal, Bulgaristan’daki Türk azınlığın mustarip olduğu konulardan biri olan bölünmüş aileler sorununa el atarak kaybettiği desteği yeniden kazanmaya çalışır. Bulgaristan’daki Türk azınlık; hayat pahalılığı, işsizlik ve yolsuzluk gibi ciddi sorunları olan bir ülkede en önemli gündem maddesi hâline gelir. *Yeniden Doğmak* dizisi, Türkiye’de televizyon yayıncılığı alanında TRT’nin tekel olduğu bir dönemde siyasi iktidarın televizyonun ve dramının gücünü kullanarak iç ve dış politikada manevra alanını genişletmesinin çarpıcı bir örneğidir. Bu çalışmanın amacı, Özal’ın Bulgaristan’daki Türk azınlık konusunda yürüttüğü duygu politikasını *Yeniden Doğmak* dizisi ekseninde analiz etmektir. Anlatı analizi yönteminin uygulandığı çalışmada, Brian Massumi’nin *Duygu Politikası* isimli eserinde ortaya koyduğu argümanlardan yola çıkılmıştır.

Yeniden Doğmak dizisi, Todor Jivkov yönetimindeki Bulgaristan’da 1984 yılının aralık ayından 1985 yılının şubat ayına kadar devam eden ve “Yeniden Doğuş” adıyla anılan asimilasyon kampanyasının Türk azınlık üzerindeki etkilerini anlatan kurmaca bir yapımla olarak dikkat çeker. Özal, siyasal iletişimin tüm imkânlarını kullanarak Türkiye’deki kamuoyunun milliyetçi duygularını harekete geçirir. Dönemin yazılı basını da kamuoyunun ilgisini çekecek sansasyonel manşetlerle buna zemin hazırlar. Özal, Bulgaristan’daki Türk azınlığa kol kanat geren milliyetçi lider imajı ile popülaritesini yükseltir. Özal’ın 12 Eylül 1980 sonrasında siyasetin ideolojiler üzerinden değil, duygular üzerinden yürüdüğünün farkına varması, siyasi kariyerindeki yükselişte önemli bir rol oynar. Özal’ın duyguları aracı kıldığı iktidar biçimi, tıpkı çağdaşları Ronald Reagan ve Margaret Thatcher gibi duygulanımsal medya iktidarının gücünden yararlanarak kitleleri yönlendirmenin yeni bir yoludur. *Yeniden Doğmak* dizisi, Bulgaristan’daki Türk azınlıkla empati kurulmasını sağladığı için Türkiye’yi 1989 yılında gerçekleşecek göçe de psikolojik olarak hazırlamıştır.

Dizinin yayınlanmasının Bulgaristan’la Türkiye arasında pazarlık konusu olması, Aysel Özgür’ün serbest bırakılması, Aysel’in Türkiye’ye gelişinin ve sonrasında düzenlenen basın toplantısının TRT tarafından canlı olarak yayınlanması, gerçeğe kurmacanın iç içe geçtiği politik bir etkinliktir. Özal, televizyonun ve dramının gücünü kullanarak bir duygu politikası oluşturur; Bulgaristan’la yaşanan krizi fırsata çevirir ve yükselen milliyetçiliği kendi siyasi geleceğini garanti altına alacak bir desteğe dönüştürür. Kurucusu olduğu parti iktidardan uzaklaşırken Türkiye Cumhuriyeti’nin sekizinci cumhurbaşkanı olur.

Notlar

¹Yeniden Doğmak dizisinin son bölümünün final sahnesinde Aysel karakterinin Türkiye'ye hitaben yaptığı veda konuşmasında yer alan bir cümledir.

²Brian Massumi'nin (2015) *Politics of Affect* kitabında geçen "affective media power" ifadesi, Türkçeye "duygulanımsal medya iktidarı" olarak çevrilmiştir. Bu ifade, "duygulara tesir eden medya iktidarı" olarak anlaşılmalıdır.

³Özal, yaptığı araştırmalar sonucunda Türkiye'nin o yıllardaki en iyi reklam ajanslarından biri olan Manajans'a ulaşır. Ajansın sahibi Eli Acıman'ın tereddütlerine rağmen Manajans sorumluluğu üstlenir ve bugün bile hatırlanan bir siyasal iletişim kampanyası ortaya çıkar (Sezer, 2003, 81).

⁴"There is no such thing! There are individual men and women, and there are families..." (Thatcher, 23 September 1987).

⁵"It's morning again in America" ("Ronald Reagan Tv Ad", 5 Mayıs 2022).

⁶Duygu politikaları, özellikle iki savaş arası dönemde (1918-1939) otoriter ve totaliter rejimler tarafından yoğun olarak kullanılmıştır. Faşist Benito Mussolini ve nasyonal sosyalist Adolf Hitler; radyo, yazılı basın ve büyük kalabalıkların katıldığı mitingler yoluyla kitlelere ulaşmıştır. Duygu politikalarının daha rafine hâle gelmesi ve geniş bir etki alanı bulması, televizyonun 1980'li yıllarda bir kitle iletişim aracı olarak etkin biçimde kullanılmasıyla gerçekleşmiştir.

⁷Brian Massumi (2019, 47), televizyonun bıraktığı yerden dağınık, sinsi ve mikropolitik biçimde internetin devam ettiğine dikkat çeker. Kitlesele olan duygunun viral olarak yayılması, onu 1980'lerin duygu politikalarından ayırır.

⁸Ercan Kumcu ve Şevket Pamuk (2001, 88), *Artık Herkes Milyoner: Hürriyet Sayfalarından Ekonominin 50 Yılı* başlıklı çalışmalarında, dünyada neoliberal politikaların yaygınlaşmasına yol açan süreci şu şekilde özetlemişlerdir: İkinci Dünya Savaşı'ndan (1939-1945) sonra ABD'de gerçekleşen hızlı ekonomik büyüme ve refah sürecini destekleyen altın rezervine endeksli sabit kur düzeni, yıllarca devam eden Vietnam Savaşı'nın (1 Kasım 1955-15 Mayıs 1975) dolar üzerinde yarattığı olumsuz etkiler nedeniyle sürdürülemez hâle gelir. ABD hükümeti, 1971 yılında doları altına endeksli olmaktan çıkarır. Sabit kur düzeninden dalgalı kur düzenine geçilmesiyle birlikte doların belli başlı para birimleri karşısındaki değeri düşer. Bretton Woods düzeni fiilen sona erer. Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nün (Organization of Petroleum Exporting Countries/OPEC) 1973 ve 1979 yıllarında petrol fiyatlarını yükseltmesi, uluslararası ticareti ve ödemeler dengesini daha da kötüleştirir.

⁹Ege Ernart, *İcraatın İçinden* programlarının çekimleri sırasında Turgut Özal'ın ellerini kullanmadığını fark edince Manajans'ın sahibi Eli Acıman'ın Cross marka dolma kalemini Özal'a verir. Bu kalem zamanla Özal'ın simgesine dönüşür (Sezer, 2003, 95).

¹⁰Turgut Özal'ın Naim Süleymanoğlu ile birlikte gerçekleştirdiği basın toplantısı, aradan otuz dört yıl geçtikten sonra Youtube'ta yayınlanmıştır. Videonun altına yapılan hararetli yorumlar, bu organizasyonun kamuoyunun milliyetçi duygularını nasıl harekete geçirdiği konusunda bir fikir vermektedir.

Kaynakça

- Ahmed, Sara. *Duyguların Kültürel Politikası*. çev. Sultan Komut. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2015.
- “Anavatan Partisi Seçim Reklamı Klibi”. *YouTube*. Yayın Tarihi 26 Aralık 2020.
<https://www.youtube.com/watch?v=hcl-reEMFQw>
- “1985”. *Cumhuriyet Ansiklopedisi 1981-2000*. haz. Hasan Ersel, Ahmet Kuyaş, Ahmet Oktay ve Mete Tunçay. 4/133-162. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- “1986”. *Cumhuriyet Ansiklopedisi 1981-2000*. haz. Hasan Ersel, Ahmet Kuyaş, Ahmet Oktay ve Mete Tunçay. 4/163-192. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- “1987”. *Cumhuriyet Ansiklopedisi 1981-2000*. haz. Hasan Ersel, Ahmet Kuyaş, Ahmet Oktay ve Mete Tunçay. 4/193-230. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- “1989”. *Cumhuriyet Ansiklopedisi 1981-2000*. haz. Hasan Ersel, Ahmet Kuyaş, Ahmet Oktay ve Mete Tunçay. 4/271-298. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- Birand, Mehmet Ali ve Soner Yalçın. *The Özal: Bir Davanın Öyküsü*. İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2003.
- Çokum, Sevinç. “Roman Size Her Türlü İmkânı Açar”. (Görüşmecisi: Ümran Avcı, Yazılı Metin, Görüşme 15 Nisan 2013). <https://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/836078-roman-size-her-turlu-imbani-acar>
- Demirhan, Hasan. “Bulgaristan Türklerine Uygulanan Zorla İsim Değiştirme Kampanyası ve Türk Basını (Aralık 1984-Mart 1985)”. *RumeliDE Journal of Language and Literature Studies* 17 (2019a), 252-272. DOI: 10.29000/rumelide.656753
- Demirhan, Hasan. “Sözlü Anlatımlarla 1984-1989 Yılları Arasında Bulgaristan’da Türklere Uygulanan Asimilasyon Politikaları”. *RumeliDE Journal of Language and Literature Studies* 16 (2019b), 322-342. DOI: 10.29000/rumelide.580578
- Fisher, Walter R. “Narration as a Human Communication Paradigm: The Case of Public Moral Argument”. *Communication Monographs* 1 (1984), 1-22.
<https://doi.org/10.1080/03637758409390180>
- Glesne, Corrine. “Öykünüzü Keşfetmek: Veri Analizi”. *Nitel Araştırmaya Giriş*. çev. Ali Ersoy. çev. edit. Ali Ersoy ve Pelin Yalçinoğlu. 255-300. İstanbul: Anı Yayıncılık, 2020.
- Hacısalıhoğlu, Neriman Ersoy ve Mehmet Hacısalıhoğlu. “Giriş”. *89 Göçü: Bulgaristan’da 1984-1989 Azınlık Politikaları ve Türkiye’ye Zorunlu Göç*. ed. Neriman Ersoy Hacısalıhoğlu ve Mehmet Hacısalıhoğlu. 11-28. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları, 2012.
- İnginar, Ayşegül. *Bulgaristan’dan Türk Göçü (1985-1989)*, İstanbul: Marmara Üniversitesi,

- Yüksek Lisans Tezi. 2010. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>
- Kumcu, Ercan ve Şevket Pamuk. "70 Cent'e Muhtacız". *Artık Herkes Milyoner: Hürriyet Sayfalarından Ekonominin 50 Yılı*. haz. Ercan Kumcu ve Şevket Pamuk. 88-91. İstanbul: Doğan Kitap, 2001.
- Kurtuluş, Gülbahar. *Bulgaristan Türklerinin Göç Hikâyeleri: Bir Sözlü Tarih Denemesi*. Ankara: Karakum Yayınevi, 2019.
- Massumi, Brian. *Politics of Affect*. Cambridge & Malden: Polity Press, 2015.
- Massumi, Brian. *Duygu Politikası*. çev. Hakan Erdoğan. İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2019.
- Milliyet Aktüalite*. "Aysel Özgür Geldi" (1 Ocak 1988).
- Milliyet*. "Bulgarlar Türk Kadınlarını Kısırlaştırıyor" (25 Şubat 1985).
- "Naim Süleymanoğlu'nun Kaçış Hikâyesi". *YouTube*. Yayın Tarihi 6 Aralık 2019.
<https://www.youtube.com/watch?v=qUzlawT6JcQ>
- "Naim Süleymanoğlu-Turgut Özal". *YouTube*. Yayın Tarihi 12 Ağustos 2020.
<https://www.youtube.com/watch?v=Nrph0yfgHg>
- Onedio*. "Gerçek Bir Trajedi". Erişim 17 Mayıs 2022.
<https://onedio.com/haber/gercek-bir-trajedi-turgut-ozal-in-manevi-kizi-aysel-in-bulgaristan-dan-turkiye-ye-olan-zorlu-gelis-hikayesi-976551>
- Öniş, Ziya. "Turgut Özal and His Economic Legacy: Turkish Neo-Liberalism in Critical Perspective". *Middle Eastern Studies* 4 (2004). 1-35.
<https://www.jstor.org/stable/4289930>
- "Rahmetli Turgut Özal". *YouTube*. Yayın Tarihi 20 Temmuz 2022.
<https://www.youtube.com/watch?v=sZaMJ9cp394>
- Reddy, William M. *The Navigation of Feeling: A Framework for the History of Emotions*. Cambridge, New York, Port Melbourne, Madrid and Cape Town: Cambridge University Press, 2004.
- "Ronald Reagan Tv Ad". *YouTube*. Yayın Tarihi 5 Mayıs 2022.
<https://www.youtube.com/watch?v=EU-IBF8nwSY>
- Rosenwein, Barbara H. ve Riccardo Cristiani. *Duygular Tarihi Nedir?*. çev. Kemal Özdil. İstanbul: Işık Yayınları, 2019.
- SÇ. "Dizi Film Senaryoları". Erişim 17 Mayıs 2022.
http://www.sevinccokum.info/?page_id=440
- Seden, Osman F. *Yeniden Doğmak 1. Bölüm*, (TV Dizisi, 1987). *YouTube*.
<https://www.youtube.com/watch?v=9swlONIR19s>
- Seden, Osman F. *Yeniden Doğmak 2. Bölüm*, (TV Dizisi, 1987). *YouTube*.
<https://www.youtube.com/watch?v=UBkFwSOkd2Y>

- Seden, Osman F. *Yeniden Doğmak 3. Bölüm*, (TV Dizisi, 1987). *YouTube*.
<https://www.youtube.com/watch?v=IbgMag6nMGA>
- Seden, Osman F. *Yeniden Doğmak 4. Bölüm*, (TV Dizisi, 1987). *YouTube*.
<https://www.youtube.com/watch?v=VdR9M4CJnM>
- Sezer, Kemal. *Ege Erhart: Bir "Öncü Reklamcı" ve Sıradışı Yaşamı*. İstanbul: Reklamcılık Vakfı Yayınları, 2003.
- Şimşir, Bilâl N. *Bulgaristan Türkleri*. İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1986.
- Tercüman. "Aysel Olayı Tercüman'ın Eseridir" (2 Ocak 1988).
- Tercüman. "Türkler Zehirli İğnelerle Öldürülüyor" (4 Nisan 1986).
- Tercüman. "Yüzlerce Türk İntihar Etti" (10 Şubat 1985).
- Thatcher, Margaret. "No such thing as society" (Interviewer: Douglas Keay, Transcript, Interview 23 September 1987). *Woman's Own*.
<https://www.margarethatcher.org/document/106689>
- Yetkin, Barış. *Bir Siyasal İletişim Tarzı Olarak Popülizm: Turgut Özal'ın "İcraatın İçinden" ve Recep Tayyip Erdoğan'ın "Ulusa Sesleniş" Konuşmalarının Karşılaştırmalı İncelemesi*, Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>
- Yılmaz, Rüştü. *Jivkov Döneminde Bulgaristan Türkleri ve Türkiye'ye Göç Olayı (Türk Basınına Göre)*, Ankara: Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>
- Zürcher, Erik Jan. *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. çev. Yasemin Saner Gönen. İstanbul: İletişim Yayınları, 1995.